

bigebat. In ejus sententiam convenisse Ecclesiastem, probat S. doctoris versione, atque in canonem recepta, satis constat. Eruditissimi etiam nostri scriptores animadverterunt Lysimachum in sua versione adornandâ ingenio suo plus nimis obsecundasse, ut, e. g., cùm in edito Assueri pro Iudeis loquentem inducit eundem regem, velut tempore belli Persarum in Maccenses vixisset, his verbis: *A man, animo et gente Macedo;* et: *Coptans (Aman) regnum Persarum transferre in Maccenes.* Observat etiam S. Hieronymus eos qui hunc librum exciperunt, plus nimis sibi induxisse, cùm non raro viros in eisdem historiâ loquentes induxerint, quemadmodum sibi apertissimum videbatur: *Sicut solitum est scholasticis discipulis, sumptuose themate, excoquitare quibus verbis uti potuit, qui injuriam passus*

est, vel qui injuriam fecit. » Luculentum hujus rei exemplum præbet MS. veteris Vulgatae, è quo plurima nos animadverterimus; præbent etiam Graeci texts additamenta.
Si queras quā lingua scripta sint hujus libri additamenta, respondeo: *Textus Chaldaicus horum additamentorum, in codicibus quibusdam Hebreis repertus, ex Graeco conversus fuit,* et in codices illas illatus est. Lingua enim horum fragmentorum Graeca Iudaicum prædit Graecè scribentem, nec ullum versionis ex Chaldaico exhibet vestigium. Styli quoque in diversis fragmentis diversitas diversos autores arguit. Quia chaldaica versio jam fuisse, iam succinctor est, quam textus Graecus; edita fuit ab Eudio Assemanni in Bibliotheca Vaticana, ex qua eam de Rossi Specim var. lect. V. T. desumptis. (Iahn.)

IN LIBRUM ESTHER COMMENTARIUM.

CAPUT PRIMUM.

1. In diebus Assueri, qui regnabat ab India usque Aethiopiam, super centum viginti septem provincias:
2. Quando sedit in solio regni sui, Sasan civitas regni eius exordium fuit.
3. Tertio igitur anno imperii sui, fecit grande convivium cunctis principibus et pueris suis, fortissimis Persarum, et Medorum inclutis, et præfectis provincialium, coram se,
4. Ut ostenderet diritis glorie regni sui, ac magnitudinem, atque jauctantiam potentiae sue, multo tempore, centum videlicet et octoginta diebus.

5. Cumque implerentur dies convivii, invitavit omnem populum qui inventus est in Susan, à maximis usque ad minimum; et jussit septem diebus convivium præparari in vestibulo hori et nemoris, quod regio cultu et manu constitutum erat.
6. Et pendebant ex omni parte tentoria aerii coloris, et carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis, alique purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, et columnis marmoreis fuliebantur. Lectuli quoque aurei et argentei super pavimentum smaragdino et pario stratum lapide, dispositi erant: quod mira varietate pictura decorabantur.

7. Bibeant autem qui invitati erant,

CHAPITRE PREMIER.

1. Au temps d'Assuerus, qui a régné depuis les Indes jusqu'à l'Ethiopie, sur cent vingt-sept provinces,
2. Lorsqu'il fut assis sur le trône de son royaume, Suse devint la capitale de son empire.
3. La troisième année de son règne, il fit un grand festin à tous les princes de sa cour, à tous ses officiers, aux plus braves d'entre les Perses, aux premiers d'entre les Mèdes, aux gouverneurs des provinces, en sa présence,
4. Pour faire voir la gloire et les richesses de son empire, ainsi qu'à sa grandeur et l'éclat de sa puissance. Ce festin dura long-temps, ayant été continué pendant cent quatre-vingt jours.

5. Et quand le temps de ce festin finissait, le roi invita tout le peuple qui se trouva dans Suse, depuis le plus grand jusqu'au plus petit. Il commanda qu'on préparât un festin pendant sept jours, dans le vestibule de son jardin, et du bois qui avait été planté de la main des rois avec une magnificence digne d'eux.

6. Et de tous côtés étaient suspendues des tentures de bleu céleste, de blanc et d'hyacinthe, lesquelles étaient soutenues par des cordons de fin lin, teints en écarlate, qui étaient passés dans des anneaux d'ivoire, et attachés à des colonnes de marbre. Des lits d'or et d'argent étaient rangés sur un pavé couvert d'émeraude et de marbre blanc, qui était embelli de figures avec une admirable variété.

7. Ceux qui avaient été invités buvaient

aureis poculis, et aliis atque aliis vasis cibî inferebantur. Vinum quoque, ut magnificenter regis dignum erat, abundans et precipuum ponebatur.

8. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, sed sicut rex statuerat, præponens mensis singulos de principibus suis, ut sumeret unusquisque quod vellet.

9. Vasti quoque regina feicit convivium feminarum in palatio, ubi rex Assuerus manere conseruaret.

10. Itaque die septimo, cum rex esset hilarior, et post nimiam potationem incalusset mero, præcepit Maumam, et Bazatha, et Harbona, et Bagatha, et Ab gatha, et Zethar, et Charchas, septem eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant,

11. Ut introducearent reginam Vasti coram rege, posito super caput ejus diademate, ut ostenderet eunectis populus et principibus pulchritudinem illius: erat enim pulehra valde.

12. Quia renuit, et ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempnit. Unde iratus rex, et nimis furore successus,

13. Interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, et illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac jura majorum:

14. (Erant autem primi et proximi, Charsena, et Sethar, et Admatha, et Tharsis, et Mares, et Marsana, et Mamuchan, septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem regis, et primi post eum residere soliti erant.)

15. Cui sententia Vasti regina subjecerit, quae Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere noluisset.

16. Respondit Mamuchan, audiente rege, atque principibus: Non solum regem lassit regina Vasti, sed et omnes populos, et principes qui sunt in cunctis provincialibus regis Assueri.

17. Egredietur enim sermo reginae ad omnes mulieres, ut contemnant viros suos, et dicant: Rex Assuerus jussit ut regina Vasti intraret ad eum, et illa noluit.

18. Atque hoc exemplo omnes principum conjuges Persarum atque Medorum,

dans des vases d'or; et les viandes étaient servies dans des bassins tous différents les uns des autres. On y présentait aussi du plus excellent vin, et en grande abondance, comme il était digne de la magnificence royale.

8. Nul ne contraignait à boire ceux qui ne le voulaient pas; mais le roi avait ordonné que l'un des grands de sa cour fut assis à chaque table, afin que chacun prît ce qu'il lui plairait.

9. La reine Vasti fit aussi un festin aux femmes dans le palais où le roi Assuerus avait accoutumé de demeurer.

10. Le septième jour, lorsque le roi était en gâté, échauffé par l'excès du vin, il commanda à Maiman, Bazatha, Harbona, Bagatha, Abgatha, Zethar, et Charchas, les sept eunuques qui servaient en la présence du roi Assuerus,

11. De faire venir devant le roi la reine Vasti, le diadème en tête, pour faire voir sa beauté à tous les peuples et aux grands, parce qu'elle était extrêmement belle.

12. Mais Vasti refusa d'obéir, et dédaigna de venir, selon le commandement que le roi lui en avait fait faire par ses eunuques. Assuerus, irrité de ce refus et transporté de fureur,

13. Consulta les sages qui étaient toujours près de sa personne, selon la coutume des rois, et par le conseil desquels il faisait toutes choses, parce qu'ils savaient les lois et les coutumes.

14. (Or entre ces sages les premiers et les plus proches du roi étaient Charséna, Sethar, Admatha, Tharsis, Marès, Marsana et Mamuchan, qui étaient les sept principaux seigneurs des Perses et des Mèdes, qui voyaient la face du roi, et qui avaient coutume de s'asseoir les premiers après lui.)

15. Il leur demanda donc quelle peine méritait la reine Vasti, qui n'avait point obéi au commandement que le roi lui avait fait faire par ses eunuques.

16. Mamuchan répondit en présence du roi et des premiers de sa cour: La reine Vasti n'a pas seulement offensé le roi, mais encore tous les peuples et tous les grands qui sont dans toutes les provinces du roi Assuerus.

17. Car cette conduite de la reine parviendra à la connaissance de toutes les femmes, et leur apprendra à mépriser leurs maris, en disant: Le roi Assuerus a commandé à la reine Vasti de venir se présenter devant lui, et elle l'a refusé.

18. Et à son exemple toutes les femmes des grands seigneurs des Perses et des Mèdes mé-

parvi pendent imperia maritorum : unde regis justa est indignatio.

19. Si tibi placet, egreditur edictum à facie tuā, et scribat juxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediantur ad regem, sed regnum illius altera, quæ melior est illa, accipiat.

20. Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, et cunctæ uxores tam majorum quam minorum deferant maritos suis hominum.

21. Placuit consilium ejus regi et principibus: fecitque rex juxta consilium Māmuchan,

22. Et misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quæque gens audiret et legere poterat, diversis linguis et litteris, esse viros principes ac majores in domibus suis, et hoc per cunctos populos divulgari.

COMMENTARIUM.

Vers. 1. — In dñis Assueri (1). Sepuigna habent, Artaxerxis. Asseruum hunc quidam ait esse Darium Hystaspis; ali Cam-

(1) Quæritur cur Hebreæ et Chaldaicæ ab eo, hic liber incipit. — Resp. : Est hoc apud istarum nationum scriptores, usitatisimum, ut videat ex initio Exodi, Leviticus, Numerorum, Josue, Iudeum, Ruth, Regum librorum omnium, secundi Parsip., Esdræ, Baruch, Ezechielis, Jonæ, prioris Machabearum, omnium Gorionis Commentariorum. Sed jam c. 4 Judith, q. 4, monili sacros isti modi scriptores semper amano contemplantes quipiam antegressum, cum quo idem quod iam scribent, colligentes vellent, sive id scriptum jam esset, sive niente tantummodo comprehensum, id est historia hec vel cum superioribus ante jam prescriptis historiis, per et, itidem capulari, vel certè cum eo quod priore loco narravit Greeci, exposito jam solem, Latinis interpres inverdanum quidam expressi, interdum, ut hoc loco, dissimulauit, clarissimi impioris ergo (Serarius).

Hebreus incipit conjunctione et. Animadversum est Iudeos librorum suorum plorosum ita exordit. In codicis Graecis milio libri recitator somnum Mardonich, quod in codicibus nostris Latinis legitur capite 41, 2, etc. Gregorius codicem plerique pro Assero terunt Artaxerxi; non desunt tamen qui Asseruum legunt; Codex manuscriptus veteris Vulgatæ, quem nobis communicavit P. Martinus, habet Asserum et Artaxerxi, Nomen Artaxerxis unicum legitur in fragmentis Estheris. Nomen Asseri vel Artaxerxis familiarsimum fuit regibus Persidis; ac viris quibusdam doctissimum persicio ineditum communem fuisse omnibus appellationem, ut Pharaonem priscæ Egypti regibus, et Cesarem Romanorum imperatoribus. Artaxerxes Persice sicuti Magnum Bellatorum.

In tantâ sententiarum varicata, quæ chrono-

priseront les commandements de leurs maris. Ainsi la colère du roi est juste.

19. S'il vous plaît ainsi, qu'il se fasse un édit par votre ordre, et qu'il soit écrit selon la loi des Perses et des Mèdes, qu'il n'est pas permis de violer, que la reine Vasthi ne se présentera plus devant le roi; mais que sa dignité soit donnée à une autre qui la mérite mieux qu'elle.

20. Et que cet édit soit publié dans les provinces de votre vaste empire, afin que toutes les femmes, tant des grands que des petits, rendent hommage à leurs maris.

21. Le conseil de Māmuchan plut au roi et aux princes; et le roi fit selon son conseil,

22. Et il envoya des lettres à toutes les provinces de son royaume, en diverses langues et en divers caractères, afin que chaque nation pût entendre et lire, statuant que les maris eussent tout pouvoir et toute autorité chacun dans sa maison, et que cet édit fut publié parmi tous les peuples.

COMMENTARIUM. CAPUT I.

tom. 5, anno mundi 5390, à mū. 2, et deinceps.

AB INDIA USQUE AD ETHIOPIAM, quarum illa terminus erat orientalis, haec occidentalis.

SUPER CENTUM VIGINTI SEPTEN PROVINCIAS. Ille מִדְוָתָן, 'medioth, vocatur in Hebreo, quod vocabulum à radice תַּן, tan, derivatur, quod judicare significat. Erant enim satrapie, sive praefectura, quibus gubernandis, et iuri dendo satrapæ aut prefecti constituebantur.

VERS. 2. — (1) SUSAN CIVITAS, metropolis

dum pluribus simul provincialis imperantes. Agens Josephus de provinciali distributione sub Dario Medo, a Danièle longissime discrepat; prophetæ enim nonnisi centum viginti, historicus verò trecentos sexaginta exhibet. Sed cum recentes satrapias imperii Daril Hystaspis, caelitus Hebrei et Græci, centum scilicet septem et viginti, congruit.

Hebreus pro India et Ethiopia legit: Ab Hodio usque ad Clus. Sed nonnihil Hodio interpres omnes accipiunt de India, quoniam Boniam vel Hodion Targum appellant. Haec provinciam imperio sua adiecisse Darium hunc, Herodotus est auctor. Id tamen intellige de aliquibus Indis populis; sub Xerxe enim, ante Darium Hystaspis, in exercitu Xerxis Indi leguntur. Sub postremo hoc princepe gravissimum solvabant tributum, trecentorum scilicet ac sexaginta talentorum auri non præparati, nec liquati, sed rudijs. Regio Clus est vel Ethiopia ad meridiem Egypti, sive illa Arabia pars quæ ad orientem et angulum mari Rubri patet. Utli usurper, versissime semper affirmatur paruisse hanc regionem Dario, qui Arabiam et Ethiopia possedebat. Quanquam explicandum censeo de Ethiopia, testante Herodoto, Ethiopia tributo ut etiam terreas provincias obnoxian non fuisse, cum solimodum numeris loco singulis trieniius dedisset binas chœnches auri ignem non experti, et duces fasces ebenei, et quinos Ethiopiae præfatos, et vicecos grandes elephantorum dentes. Hoc Ethiopia propriæ dictæ convenient.

(Calmet.)

On regnait ab India usque ad ETHIOPIAM, SUPER CENTUM VIGINTI SEPTEN PROVINCIAS. Darium Hystaspis universa Asia imperasse ex Herodoto dicimus; Indus arius subiecti; motu et in Seychis, Ethiopiae pars Jam inde à Cambyses habebat subditos. Ingens est equidem numerus centum viginti septem provinciarum; ingens, inquit, sed non incredibilis. Discimus enim ex Danièle Darium Madum, atate Cyri, imperium in centum viginti provincias distributum revisse. Hunc provincialium numerum annuatissimum in textu suo Herodotum, in quo tamen hodie nonnulli viginti leguntur, Drusus arbitratus est. In census equidem provinciarum que Dario Hystaspis parebant, octoginta descripere ab illo leguntur, quoniam non semel illas confusæ, neque signatim expressa annotat. Sed ex narrationis serie isti genses Herodoti consilium illud utique non fuisse, ut accuratius catalogum provincialium imperii Persici deserberet; sed memori illi fuisse ut exponeret viginti maximas imperii partes pro tributis descriptas, quæ in variis provinciis dividabantur. Aliud quid non negendum in re præstanti addit idem scriptor, id est, ut faciliter tributa exigentur, regionem in parsangis distributam fuisse (erat parsang; mensura trecentorum stadiorum, adspicere passum duodecim millium et quingentorum). An centum viginti septem istæ provinciae totidem erant parsangæ, tributorum commido servientes? Egregio de-

monstravit Brisonius, satrapas fuisse quo-

Persidis ad ripas Choaspis fluvii sita. Sit dicta à illis que illæ plurima provenient.

REGENS ETUS EXORDIUM VITÆ. Prīus quidem regnare cooperat, tertius enim jam annus regni ejus agebatur; ut diebit versiculo sequenti, sed ultimum quasi complementum acceptæ possessionis fuit sedere Susis urbe metropoli, in primario soli regni sui; exordium enim hic pro primâ civitate ponitur; quare Hebrei et Chalda, pro exordiū, habent metropolis.

Vers. 3. — (1) PUEBIS, servis.

restituendi. Artaxerxes Susis versabatur. Eadem in urbe consuetas habebisse Darii sedes ex universa historia Estheris patet. Ibi omnia quæ in ea narrantur, gesta sunt. Affirmat Strabon apertissime, Cyrus enimque successores, cum Medos subegissent, intelligerentque ditionem habere sicut longissimè remotam, similem Susis veluti in centro totius imperii iaceisse, nec distare tam Babylone, tam ab aliis subditis regno gentibus, regiam in eâ et metropolim imperii constituisse. De eâdem urbo scribit Plinius: « Vetus regia Persarum, & à Dario Hystaspis filio condita. » Merito igitur imperii sui metropolis ab illo constituta fuisse ostendatur. Moram ibi libentius quam aliud trahet, tantisque accessionibus illam ornavit, ut ejus primus conditor dies quatuor.

Hebreus legit plautus: Cum sedere rex Assurus super solium regi sit, quod in Susa arce. Vox Hebrei Birah, quoniam eum interpretibus non pacis reddimus arcem, est illis turris, vel ars, vel metropolis. Benjamin Judeensis in Itinerario affirmit imperesse adhuc splendissimam sedem Asserum belliculas Susis, vel, ut ille appellat, in Elam. Jacobent Suso ad annem Chouspon, priscis celebrem, quod illis tantummodo ari regis Persidis iterentur in potum, easque secum ferrent in vasis argenteis, cum iter haberent. Lenis ibi hiems; sed gestatis fervor immodicus, adeò ut ne angues quidem viam permeare possint quia statim a sole corripiti clementer. (Calmet.)

(1) Vers. 3. — FECEIT GRANDE CONVIVIUM CUNCTIS PRINCIPIBUS ET PUEBIS suis. In Hebreo, servis suis: quoniamq; vocare subditos mox est Orientis, Graeci hinc posueri, rō, φέσαι ταῖς τάξις; frēs, amici et ceteris gentibus. Vide infra, 5. Etiam Romani in portatos sapè epulo excepere cum senatu etiam plehem. In epilo Dumitri Statius:

Hic cum Romulus procerus, trabeatque Cesar Aemilia ville, simil justis decubante menuis.

ET PUEBCTIS PROVINCIALIBUS. Provincia hic in Hebreo חֶנְדָּה, Medina, quod nomen etiam nunc in Hispania quibusdam regiomibus manet.

(Grotius.)

Fulatur Chaldaea Asserum voluisse sedere in solo Salomonis, quod Nabuchodonosor è Jerusalem transubterat in Babylonem, et Cyrus è Babylonie in Persidem; cumq; solium non capere Darium, eum jussisse aliud simile fabricari, atque in eo formando artifices per biennium laborasse; ideoque tertio anno in eo redisse Darium, ac hoc convivium instruxisse. Potest nonnulli Darium hoc opum apparere, ut diem summum natalem publici gratulatione celebraret. Hoc enim moris fuisse Persis docet Athen. lib. 4, c. 6, et Plato in Alcibiade.

Et sedebat INCLITUS. Hebr., parthenim, quod aliqui virtutem paratim; quasi hi idem sint qui

INCLATIS, Hebr., satrapis, seu principibus.
VERS. 4. — (1) CÉNTUM ET OCTOGINTA DIESB, mensibus nimirum sex.

VERS. 5. — UM IMPERENTUR DIES CONVIVI;

éxerçus, apud Xenophontem, scilicet qui par habent honore et conditione: q. d.: Principes aequales. Verus est Parthenum non esse Gracum, sed Persicum satrapum nomen. (Corn. à Lap.)

Autumnus quidam Assueri convivium fuisse duplex, purpuratorum unum, plebis alterum; sed numquid ita convivio adhibita plebs, ut purpurati tunc excluderent? Potius igit dicendum unum fuisse perpetuum, nulloque interruptum die convivium, cujus partes tamen plures fuerint, non tantum si menses et dies considererent, sed si ipsi etiam convivatores et conviva.

Nam rex et regna convivium instituerunt, et viri et feminae invitati sunt, ab illo illi, ab regina ha. Viri rursum vel purpurati, vel plebes erant. Illi quidem tunc convivio tempore, isti ultima tantum hebdomade.

Queritur autem omnes principes et satrapa simul affuerint: Caetanum alios post aliis venisse ait, ut his abutim, qui succederent, præstos essent illi. Enimvero nimis videtur omnes uno eodem tempore provincias praefectis carere, et quidem tot menses. Dici tamen potest, vel omnes, vel certè per paucis, qui quasi nulli erant, exceptis, omnes simul adiunxisse. Hoc enim epuli sibi magis conuenient; maiorem omnium adiunctionem, et e mutuo conspectu hilaritate cumulandam, potesque colligi ex ultimo epuli die, dum populo et principibus simili regnū pulchritudinem ostendere voluit vers. 11, vicari tamen et inferiores argulis in satrapis magistratus erant, qui, turbaram si quid nasceret, occurrerent. (Serarius.)

(1) Queritur quoniam fuerit epuli causa. Respondeo: Duplex in contextu monstratur. Una, ut ostenderet (rex) divitias gloria regni sui; ac magnitudinem atque facultatem potentie sue, vers. 4. Verisimiliter tamen id non esse ait Dru-sius, et non interpretem nostrum absque causâ dubitare arguisse videatur, veri vult: Cum ostenderet, vel potius dñm ostenderet, seu in ostendo. Et hoc quidem postremum verbottenus in Hebreo est. Sed non causa eis ipso significatur. Id est, fecit convivium in ostendo divitias gloria regni sui, nisi ut ostenderet.

Impiger extrems currit mercator ad Indos, Pauperiem fugiendo et divitias conquirendo, Nisi, pauperiem ut fugat divitias conquirat? Itemque: Drusus multa scripturam, ingenium ostendit, Catholicosque carpit, intellexit Josephus, dum magnificè regem epulum intrixisse ait, quoniammodum scilicet regi erat consentaneum appariri divitiarum suarum ostentationem. Chaldaeus Targum similiter: Et demonstravit ipsi Septuaginta verò: Posteaqā ostendisset ipsi divitias. Altera epuli causa fuit ut sui regni primordia non similiter quidem prima, sed prima in urbe Susana, quam celeberrima reddebat in hæc enim urbe, præcipuis regis thronus erat, in quo et Alexander postea Magnus sedere voluit, et cum sedere, Demaratus Corinthius, aliquis Graecis, pre gaudio, lacrymus cœluit. Atque hanc causam indicat Hebreus textus: In diebus, inquit, istis, cum sedere (id est, cum sedere inciperet) rex super throno regni sui, qui

ultimâ sex mensium hebdomadâ, universo populo regiae civitatis epulum dedit, non exclusus nimirum sex.

Susis est, in anno regni sui tertio, fecit convivium. Chaldaeus: Quando quiescit sedere super solio regni sui, quod in Susan. Graecus apertissimè: Οὐτοὶ δέποντες, Josephus, cùm constitueret 127 satrapiarum principes. Nec aliud vult Latinus: Quando sedit in solo regni sui, Susan cœsitas regni ejus exordium fuit. Nam duo, quæ una veluti periodo ceteri textus narrant, bac iste, diuinus. Forum unum est, cœpsisse in Susano solo sedere, et, eā ipsa sessione, tunc primò consequentia esse, non ut quoquo modo rex esset (jam enim regni ejus annus erat tertius), sed ut rex perfectus, et omnibus quasi numeris absolutus. Quoniammodum enim apud nos imperator, ut omni perfectione augustus sit, certis quibusdam in locis coronas aliquot accipere debet, tunc primò censor omni laude cœnatus imperator, cum etiam annus imperii ejus agatur plus quam tertius et quartus, quoniammodum in Carolo V visum est, coronam ultimam accipit; ita et tunc Susa Persic regni, perfecti scilicet, exordium erat, quando ejus in solo residebat rex. Alterum, tertio regni anno epulum istud extruxisse. Tertio igit anno imperii sui fecit grande convivium. Alioquin posset eandem significare sententiam Latinum, si sic intelligatur: Quando sedit in solo regni sui, et quando Susa cœsitas regni ejus exordium fuit, sed una tantum fieri periodus deberet, sequentes illud, igitur, expungendum foret. Fit autem non raro ut quoniammodum dum illa particula, quando, sic et alii repelei, pluribus conjugi debeat, prout de particula, inter, docet in Psal. 56 R. David, v. 5: In medio leonum dormivi conturbatus. Persarm verò regum entronissemus tam scribunt celebris existisse ut semper ante eam mensem in quem ille incidesset, ex quo interponeretur, quas ipsi Wahab appellabant. (Serarius.)

Potest convivii hujus aut durationis aut inceptionis tempus queri; illud in solorum quidem purpuratorum epulo, huius centum octoginta dierum, qui dimidio annis, diebus duobus pauculusque horis ministris efficiunt, nisi unum apud Persas tum dierum 560 fuisse dicamus, quoniammodum significare videtur lib. 5 Curtius, dans regi 360 pellices, hæberet. Tunc enim plane post modum epulum fuisse. In pœlubrum verò epulo dies positos sex aucti ipsi Septuaginta; sed Hebreus, Chaldaeus, et Josephus Graecus, septem. Si in illis ergo Septuaginta mendens non est, dies eos tantum quibus maximè caluit convivium, enumerabuntur, ultimo, quod desit, præterito, quem tam in Vasti poster nominant. Quis non miretur tam altam pacem, tam tam rerum omnium affluentiam, tantum à curis negotiisque omnibus otii fuisse, ut totos 187 dies epulando, rex, principes, Susaneaque plebes transigerent? Prodicit in Politicus Aristoteles memoria: Siculum Dionysium totos 90 dies ebrietati vacasse. Mirum sanè, sed mirum magis inveniatis astos non paucos, quibus tota vita nil nisi perpetua commessatio, ebrietatis.

Quando ergo incepit, nihil habeo asseverare, nisi quod credibile videatur eo tempore Susa regum venisse, quod ob amoenitatem, coquime salubritatem venire Persarm regibus moris erat. Ver autem istud fuisse, auctores sunt Xenophon ib. 8, Plutarchus.

sis etiam eo tempore principibus et satrapis (1).

IN VESTIBULO MORTI ET MEMORIS, in atrio regiorum horotorum.

VERS. 6. — AERII COLORIS (2), Hebr. et Chaldaeus, canitidi.

de Exilio, Elian. lib. 10 de Animalibus e. 6, ubi vir apprime docut Brissonius mendum quoddam inesse putavit lib. 4 de Regno Persarum, cùm tantum velut Elianus dicere Persas istos id consecutos, ut Susa astantem quandam vere ipsi consequerentur, aestate verò hyemem Echatanus, id est, cœlum, quod in votis habere poterant: jucundissimum et moderatissimum ver, aestivo calore temperatum, aestate hyberne frigore. Tanta verò amoenitas epulis, ostentationi, ludis, deliciisque omnibus apissima. Accedit quod verni aquinoctii principio, moris apud Persas esset mepitis fieri, ut ait lib. 15 Strabo.

(Serarius.)

Il fit un grand festin qui dura cent quatre-vingts jours bien long. *Tres-long*, sans contredit, si on avait toujours été à table. Mais est-il inconcevable qu'un roi de Perse ait voulu que pendant six mois le palais fut ouvert à tous les seigneurs de son vaste empire, qui venaient le complimenter de son avènement au trône, et que pendant ce temps ils y fussent magnifiquement traités à mesure qu'ils arriverent? le texte ne signifie rien de plus.

D'autres critiques ont prétendu qu'il n'est pas aisé de concevoir qu'Assuerus eût rassemblé dans les sept derniers jours tous les habitants de Suse, depuis le plus grand jusqu'au plus petit, dans le vestibule de son jardin.

On peut supposer que tout ce peuple fut distribué en sept classes différentes, dont chaque avoit son jour, pour éviter la confusion. Qu'on partage ensuite les convives de chaque classe en plusieurs repas dans le même jour; qu'on les divise par troupes de quelques milliers; des lors il y aura place pour tous, et toute difficulté s'évanouit. On trouve dans l'histoire profane un exemple de cette répartition de festin en même jour et même lieu.

(Ducot.)

(1) VERS. 5. — QUONIAM REGIO CULTU ET MANU CONSTITUTUM ERAIT. Nam Cicero, I. de Senectute, testatur Cyrus regem Persarum suā manu agros et horitos excollusisse. Alt enim: Cū autem admirare Lysander et proceritatem arborum, et directos in quincuncem ordines, et humum subactum atque parum, et suavitatem odorum, qui affluerant à floribus; tum cum dixisse mirari se in eo diligenter, sed etiam solitariam ejus a quo esent illa dimissa atque descripta; et ei Cyrus respondisse: Atqui ego ista sum dimensus: mei sunt ordines, mea descriptio, multa etiam istarum arborum mea manu sunt satae. (Corn. à Lap.)

(2) VERS. 6. — ET PENDEBANT EX OMNI PARTE TENTORIA AERII (ita legendum, non aerii, vel aerei) COLORIS AC CARABASINI ET HYACINTHINI. Per tentoria accipe tapetes, et aulae ad palos et arboreos in horto suspensa, tum ad ornatum, tum ut convivas à sole, imbre et vento protegerent. Erant hæc coloris aerii, id est, candidi, ut habent Hebr., Pagn. et Vatabl. Aer enim pellucidus et luce splendens appareat candi-

CARBASINI. In hebreo est vox ejusdem soni, CARBAS, quam viride colorum plerique significare volunt.

HYACINTHINI; ali habent rubri.

dus. Et CARBASINI, Hebr. CARBAS, id est; viridis. Unde multi legendum hic censem carbasi (ut littera b in affirm. p. communis sit, ut sepe fit), ut habent Sept., hoc est, viridis. Hic enim color mirè oculos recreat; ita Hebrei, Serarius, Sanchez, Pagn., Vatabl., Marinus et alii. Nonnulli ex vocis similitudine suspicuntur carbassum esse cocinum, quod vulgo carnosum vocant. Hebr. enim carpas, id est, carbassum, sive carbassum, hoc loquuntur reperitur; unde genuina ejus significatio ignoratur. Verum priori expositione, quod scilicet color carbassus sit viridis, favet, quod Arabes etiamnam apium horiente (petroselinum), quod summum est viride, vocant carps, quod per crasis idem est cum Hebr. carpas, uti ex Aben-Esra scribit Mathiolus in Diodor. I. 3, c. 69. Hinc et petroselinum dictum est, quasi petrarum citrinos, hoc est, apium; nam inter petras melius nascitur, teste Plinio I. 20, c. 12. Alius ergo est color carbassus, scilicet viridis; alias carbassus propriè dicitur; hic enim est carbassus, ita appellatus à carbaso, quod est stimulum mirè tenuitatis, idèque candicans, teste Plinio I. 19, c. 1. Est et carphos herba, quæ alio nomine bueras, à similitudine cornuum bovis, dicitur, de qua Plinii lib. 24, cap. 19, que pariter est viridis.

ERUBENS, Hebr., argenteis. Sic et Sept. et Chaldaeus.

LECTULI QUOQUE AERI ET ARGENTEI. Nota priscos primò usos sellis, et assidisse ad mensam (uti modò assedimus), ut patet ex Genesi 45, v. 33, et ex Phidone libro de Vitâ Joseph, et Atheneo, libro primo. Unde apud Homerum in Odyssea passim convive dicuntur assidere mensa. Postea tamen Judæi, Perse, Græci, Romani et omnes ferè gentes usæ sunt accidit in cena et prandio, ut non tam sedentes, quædam jacentes in lectibus mollioribus conarentur, et super cibis, et idem quiescerent, vel etiam dormirent; fatigatum enim ex labore corpus magis relinetur, et quiescit, faciendo quād sedendo. Accubitus autem hec erat forma: accumbebant, convive reclinata super pars corporis in cubitu sinistro, inferior verò in longum prorecta et jacente in lecto, capite leviter erecto, dorso à pulvillis modice suffulto. In singulis autem lectulis accumbentibus terci aut quarterni hac ratione, ut ejus qui supremo loco accumbent pedes juxta secundo loco accumbentem porrigerentur, et secundi pedes juxta tertium accumbentem, et ita deinceps. Rursum ejus qui secundò accumbat occupat ad umbilicum aut pectus primò accumbentem obversum erat, ac eodem modo ceteri deinceps accumbebant. Hinc intellectus quomodo sanctus Joannes in ultima cena Christi, in ejus pectora, quasi in sinu recubuerit; et quomodo sancta Magdalena Christi ad mensam accumbentem pedes retrorsum, sive post eum stans lavare potuerit. Hinc deinceps pedis quod significet triclinium, scilicet locum refectionis, in quo communiter terni circa mensam erant lecti. Hinc pariter lectuli hi mensales vocati sunt thor, stibada, thora, accubitalia, que passim obvia sunt apud Ciceronem, Plinium, Athenæum, Senecam, Virgilium, et alios. Vide Ciaconium, Fulgen-

FUNIBUS ETIENNIS. Byssus tenuissimi lini quoddam genus est, ex eo plexi tunis.

LECTUL, non ad dormiendum, sed ad discumbendum in convivio preparati.

SMARAGDINO LAPIDES. In Hebreo est, *lapis balth,* quod Rabbi David fuisse ait duri lapidis genus, marmori simile. Chaldeorum crystallinum veriti.

PARTO, lapide candidissimo, quale est marmor, quod ex Paro insulâ Græciæ advehitur.

MIRA VARIETATE PICTURA DECORABAT, lapidibus

tium, Ursinum, et alios in Trichinio.

SUPRA FAVIMENTUM: in pavimento ergo homini prandebant, et cenantabat Persæ, more Orientalium, aquæ ac fecit Judith, c. 12, v. 19, ut patet ex Græco. Nec enim alterius mensæ hic uita fit mentio.

PATIO, id est, candido marmore ex insula Paro, quod easter præstantius est et pretiosius.

PITERA, ex lapidum varietate, opere quasi musivo intexta et contexta consurgens. Lapidis hebrei hinc vocantur *dar et socharat*; quin hi fuerint ignoratur. (Corn. à Lap.)

Les voiles de ble celeste; les lits d'or et le pavé d'émeraudes paraissent dignes du coq d'Aubracen. Le texte original ne parle point d'émeraudes, mais de *marmore taillé* et de *marmore blanc*. Est-il étonnant qu'un successeur de Cyrus, maître d'un terrain immense dans la partie du monde la plus riche et la plus fertile, nommée le *grand royaume* par tous les écrivains du temps, ait pu faire dresser dans son palais et dans ses jardins des tentes de ble celeste et les meubles de sièges garnis d'or et d'argent? Nos souverains d'Europe, si éloignés des terres qui produisent les métiers précieux et les belles teintures, n'ont-ils pas des tapisseries superbes, des soies, des fauteuils, des voitures, *garnis d'or et d'argent?* Il faudra donc traiter de *fables* tout ce que les voyageurs racontent des richesses immenses qu'ils ont vues dans les états du Mogol et des autres souveraines de l'Inde?

On peut observer que pendant le festin de cent quatre-vingts jours que le roi donnait aux seigneurs, la reine Vasti en donna aussi aux dames de Babylone. Nous pouvons aussi observer que ce fut à Suse et non à Babylone que se donna cette fête.

Flavien Josèphe remarque que ce n'était pas la coutume en Perse que les femmes mangeassent avec les hommes, et que même il ne leur était pas permis de se laisser voir aux étrangers. Cette remarque sera à détruire la table incroyable d'Hérodote, que les femmes de Babylone étaient obligées de se prosterner une fois dans leur vie aux étrangers dans le temple de Mithra. Quel raisonnement! Vasti, reine de Perse, mangeait à part à Suse avec les dames de la cour, tandis qu'Assuerus traitait les seigneurs. Josèphe remarque à cette occasion que les Persanes ne se laissaient pas voir aux étrangers, et de la Voltaire conclut que chez les Babyloniens, dont les Perses avaient détruit l'empire, les femmes ne pouvaient pas se prosterner aux étrangers dans le temple de Mithra.

Quant à la prétendue *fable* d'Hérodote, les curieux peuvent voir comment M. Larcher a réfuté le critique. (Duclos.)

diversis coloribus, ita compositis inter se, ut homines feras, arbores, etc., referrent.

VERS. 7. — ALIAS ATQUE ALIAS VASIS (1). Quod fereculorum multitudinem et varietatem si-

(1) Priscil Persæ sub Cyro et ante Cyrum in celo et potu admodum fuere frugales, atque, ut in Xenophon, lib. 4 Cyropædia, habebant pro cibo panem, pro obsoento nasturium, pro potu aquam flaminis. Unde Cicero Tuscul. 1: «Persarum victus, at, in Xenophonte explicantur, quos negat ad panem adhibere quicquam præter nasturium.» Hinc duri fortè evaserat ad labores et bella, quibus regnum et monarchiam obtinuerunt, quam invalescere gula et luxus perdidérunt. De prisorum Persarum temperatia et postero rum luxu, vide Xenophontem lib. 8. Stobæum serm. 42 et 44, Herodotum lib. 9, Athen. lib. 4. Ceteri la Satalinorum Macrobii ait mensam prisorum fuisse sacram, ac veteres primum numinis meminisse, deinde benè portantes convivis, ac post preceationem dapi bus eum modestia usos. Seribus apud Stobæum, at reges Persarum ante claram de modestia dispensasse, et ante potum de temperanza. Quin et Augustum triunvi tantum ferulæ exhibuisse convivis, testis est Sueton. in Ieus Vitâ, cap. 14: «Convivio non quām, inquit, et seribus imbat et maturis relinquebat, cum convivis et conare facili perirent, prius quam illæ dismembrarent, et permanenter digresso ex Cœnam teritis ferulis, aut, cum abundantissimè sensu præbebat, ut non nimis sumptu, ita summa comitate. Nam et ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabiantes provocabant, et aut acromata, et histriones, aut etiam trivialies ex circulo ludos interponerat, ac frequentissime arctologos, id est, placide loquentes. Servius in lib. 1. Æneid, ait prius dubius tantum ferulæ usos.

Addit: veteres in mensa sapientes et serios mescibant sermones, ut patet ex Athén. de Cœnis sapientum; erant ergo sobri, ac caveabant no ebris delirum quid dicrent. Unde M. Varro numerum conviviarum hæc lego dominat, ut neque minor quām Gratianus sit, neque quam Musarum numeros, ait Macrob. 1. 1 Saturn. c. 4. Gratian autem sunt tres, Musæ vero sunt 9; idem Macrob. 1. 7: «Sic, at, i apud mensam philosphandum est, ut et teri liquoris ad latitam natu (vini) adhuc beatior, non modo Nymphaem, sed Musam, rū quoque admixtione temperis, etc., cum non minus quam dulcedo vini, hilarerat (verba convivis).» (Corn. à Lap.)

Dapes nunquam in isdem vasis exhibebantur; vel fortè, ministris prioribus, iterum dababant novæ. De sumptuositate conviviorum regum Persarum argumentum capere licet ex his quæ Lysias narrat Herodotus: cum enim castri Mardonii imperatoris copiarum X-xis occupasset, coquis Mardonii imperabat ut sibi prandium, quale Mardonio solebant, prepararent. Parterunt illi; sed cum lectos, aureasque mensas, antreos item scyphos lanceosque, et onusta lebibus, aliisque argenteisque vasis plastru vidit; cum denique intulit est sumptuosissimum convivio et dapum, contineere se non potuit, quia Persarum dementiam miraretur, quippe qui tot opibus rerumque copiæ non contenti, Lacedæmones, mops hominum genus, armis lacerasset. Hebreus hujus versiculi non di-

gnificat, et immensam mensariorum vasorum suppelæctum; et licet non exprimatur in sacro textu, probabile est auream et argenteam fuisse.

VERS. 8. — NEC ERAT QUI COGERET AD EBENEN (1). Innatur lego Persarum cogi solitos convivas ad bibendum, quia lego solitos volvit esse ad hoc convivium invitatos. Mos eliam regum hic fuit ab Horatio notatus in Arte poetica:

*Reges dicuntur magnis urgere cululis,
Et torquere mero.*

PREPONENS MENSIS SINGULOS (2), etc. Mensa rū moderatores appositi primarii viri, ne quid turbaret, et ut omnia decore et iuxta regis prescriptum fierent.

singulū vasa, quibus interfabantur. En totum: Erant vase aurea ad propinquandum, et vase à vase steriores, et vasa regum multæ secundum magnam regis; id est, largè affundebatur. Græci: *Pocula aurea et argentea, et è carbunclo calice posita, talentorum triginta millionum. Vina madura et suave, quod rex ipse bibebat.* Veius codex Græci, ab Ussorio productus: *Pocula erant è solidu auro, et copiosa; vasa erant è vino regis, quale rex ipse bibebat. Persicus sunt omnia in Syriaco: potum ministrabant vase aureis; vase autem à vasis diversa erant, et vim umbrabat erat, utpote datum à rege. Unde accepit sit ejusmodi calix è carbunclo triginta Millionum talentorum, de quo Græci, non satis incligimus. Meminit Josephus vasorum intermitentium gemmis, aurorumque et argenteorum. Targum producta exhibet vase, templo à Nabuchodonosoro rapta, quibus productis, ait, Assueri vas fulgorum suum amiserunt, et veluti plumber effecta sunt.* (Calmet.)

(1) Quid aliquo apud reges fieri solet.

Reges dicuntur magnis urgere cululis,

Et torquere mero, quem perspexisse laborant.

Hebrei, quem exponimus, textus Hebreus ita sonat ad litteram: *Ei potu secundum lemnem non cogens, quia sic fundaverat rex super omni magno donis sue, ut quisque faceret se cuaduo voluntatem. Græci: Potu autem ne non scandala leges consuetus; sic enim voluit rex, et principiæ monachis facere voluntatem ipsius et coniugiarum. Neglecta est lex regionis iudeus convivas vel invitatos se mero ingreditur; alia lex Assueri pro hoc convivio ista est, ne quis bibere cogereatur. Græci ita cum Hebreo congruit.* (Calmet.)

(2) Derozandum tunc sensuit rex mori Persarum iubet convivias omnes tot exhibere popula, quos rex convivio imperabat. Arbitrio singulorum id permisit rex, et ne quisplam incommode hæc lego nimium bibendi, regre convivio constituto, cogeretur, singulis mensis aliquam nomine sus prædicti, qui libertatem quæcum rex permisera, toetur.

Noris hujus, quem summum, convivis regem instituendi in Scriptura et prolatis exempla non desunt: *Restorem (convivio) te poseramus? Noli extollit: esto in illis quasi una ex ipsis. Carum illorum habe, et sic confide, et omni caru talib expletu recumba. Sortito eligatur. Nec regnum vestre talis, at Horatius. Imperabat convivis leges, quas violare negas eset. R. n. 5. ann. Vel bille, vel abi, sit Græcum adagium. S. Hieronymus: Accusatio nis occasio est, adulatio per regem frequentius non tibiabit. Sed legum ejusmodi usus nullus era fermè nisi in convivis ganeoum; apud*

Vers. 9. — FECIT CONVIVIUM (1). Regio eliam ipsa splendore, non in propatulo, sed in re honestos ingeniosusque homines et amicos, plena erat signis libertas :

Sicut iniquales calices conviva, solitus Legibus insani.

In republica probè instituta sei erant magistri, quibus curæ erant convivia, prohibentes, ne potest modus excederetur. Agellius Laedæmonum rex, electus olim princeps convivii, esmodem quam hic Assuerus, legum statuisse fertur. Empedocles rex convivii, cùm ad minimum potum coegeret convivas, ut alterius diei reus ad judices delatus fuit. Veteres Persæ somel tantummodo singulis diebus vescebantur, cavelabantque ne deferrerent in triclinium vini lagena, ne nimis large poterent. Sed ab his moribus deinceps omnino recesserunt. Darus Hystaspis, nempe Assuerus de quo hic, sepalcrem hanc epigraphem tumulo suo inscripsit: *Nori largius libere ac ferre vinos, Cyrus junior, per legatos suos, apud Graecos gloriosabatur vincere, se fratrem suum Artaxerxes libendo, ac vino ferendo. Alexander magnus convivas suos effuse libere cogebat; sique hunc esse Persarum morem sais constat, ut ejusmodi rem ab illis exigent, de quorum strenuitate et robore periculum facturi erant.*

Reges dicuntur magnis urgere cululis,

Et torquere mero, quem perspexisse laborant.

Hebrei, quem exponimus, textus Hebreus ita sonat ad litteram: *Ei potu secundum lemnem non cogens, quia sic fundaverat rex super omni magno donis sue, ut quisque faceret se cuaduo voluntatem. Græci: Potu autem ne non scandala leges consuetus; sic enim voluit rex, et principiæ monachis facere voluntatem ipsius et coniugiarum. Neglecta est lex regionis iudeus convivas vel invitatos se mero ingreditur; alia lex Assueri pro hoc convivio ista est, ne quis bibere cogereatur. Græci ita cum Hebreo congruit.* (Calmet.)

(1) VASTH QUODQUE REGINA FECIT CONVIVIUM FEMINARUM. Hinc oppositum Heb. Vasthi idem est quod et potius, vel et stamen; sed enim et stamen sunt opera feminarum. Pro Vasthi Græci est Aza; Joseph. Scœsi; inde composta sunt nomina Persie Astaspes et Hystaspes. Unde nomilli cum Serapis suspicitor hanc Vasthi fuisse filiam Hystaspis, ac sororem Dario marii sui. Favet Cœsus asserens fratrem Assueri fuisse Ouadiaspes, quod nomen aliud ad Vasthi: quasi hebreus Oudispis fuerit soror. Persæ enim sorores ducabant in uxores, ut docet Herodotus in Cambyses, Curtius I. 8. Plin. I. 36. c. 8. (Corn. à Lap.)

IN PALATIO, sub lecto, non in horis, ut rex, id feminarum pudori erat convenientius. (Grotius.)

VASTH QUODQUE REGINA FECIT CONVIVIUM FEMINARUM. Nomina Vasthi longè non absit à nomine Atossa, filie Cyri, quæ primò quidem nuperat Cambys fratri suo, deinde Mago, qui sese pro Smerdi obtrusaret; denique Dario Hystaspis. Sed ex Herodoto discimus Darium quatenus ex illa liberos genuisse, eamdenique dī res publicas moderatam. Quare minimè dici potest repudiata fuisse à Dario, anno regni sui tertio. Huic aliae accesserant uxores, inter quæ Crystone, quam virginem duxerat. Hanc eam Esther non male misceas: neque nomen, si Astytyon legas, plurimum disser-

gio palatio, ut pudor et modestia mulieribus postulabat.

VERS. 10. — (1) MAUMAM. In græco est Aman, isque videtur esse qui postea in crucem actus

pat. Hanc Darius charissimam habebat, cæteris uxoribus præferebat, cui et statuum è solido auro cusan erexit. Filiam fuisse Cyri tradit Herodotus. Sed facile in hac re Herodotus lapsus est; neque illi sequitur in septimo libro, quid scripsiter in tertio, filiam scilicet Cyri, Darli uxorem, Attosam fuisse, ab Aristotele, quam virginem duxerat, longè diversum. Vasthi feminis convivio excepterat in palatio, in loco scilicet tecto, ut modestia sexus postulabat, cum viris mensas rex statuisset in horis, et regorum horitorum vestibulo. (Calmet.)

Quia Vasthi regina? — Nomen ipsum apud Septinginta est Arv, apud alios, Atri, apud Josephum Ossoren, et in libro expositionis Hebreorum expounderit, aut bibens, aut duplicans et ponens, aut stans. Aliquando, Persarum more, compotum videbat, inde quo fieri apud Æschilum in Persis, Astapes, Hyastaspis, Hyatuchas, fortè et Astyages, sicut et ab Esther est Astrampuchus et Zoroaster. Assero vero hunc frater, Ctesias referente, fuit Ouidates, ad regnum nomen valde accedens. Quemadmodum apud nos feminarum quedam nomina virorum nominibus affinita sunt, ut Lucia, Terentia, Nicolia, scilicet et apud Persas, ut Gisias apud Plutarchum in Artaxerxe, et Artatagias apud Herodot. lib. 9. Est autem Rabbiniorum commentum, ex Balthasare, de quo Daniel, 5, natam ipsam, quem tyrannide importunissima, servas Hebraeas, di sabat laborare cogebat, nudisque ob ambulare, hancque causam esse, cur ejcta nuda sit, dieque sabati, qui septimus etiam vocatur, male perierit. Superiorum fortè regum alicuius, vel ex optimatis unius filia fuerit, fortè Ipsiū etiam soror, ut ex fratribus illo nomine, et ex Persarum consuetudine suspicari licet, que cum sororibus nupicias permittebat, ut in Cambyses ostendit Herodotus, Curtius lib. 8, Plinii lib. 56, cap. 8.

Dit nuptie suas habere sorores,

Et non Æolidae thalamos timide sororum, inquit apud Ovidium Metam. 9, libidinosus nescio quae. Imo et filias apud eosdem Persarum nupsisse testis suo in Artaxerxe Plutarchus, protuprator etiam memini. De ipsis specie sati in textu. Testatur vero Xenophon speciosissimas fuisse Persicas feminas, et Amianus lib. 23: « In Perside, at, feminarum pulchritudine excellit. » Ideoque et Plutarcho auctore, Persarum feminas vocabat Alexander τὸν βασιλεὺς δημόσιον, oculorum dolores. Quanta ergo regne hujus, quae ceteras feminas antecellebat, pulchritudo!

Regina, convivium simillimum regio fuit quadrum rerum magnificientiam, nisi quod loco differt, in ipsa regia cum fieret, loco scilicet operto et à viris secreto. Sit apud Dionem, lib. 53, evante Druso, et populo epulum dante, simul epulum mulieribus Livia et Julia dederunt. (Serarius.)

(1) VERS. 10. — CUM REX ESSET HILARIO, ET POST MINIMAM POTATIONEM INCALUSET MERO. Leges Persarum permittebant regi Persarum semel in anno, scilicet in festo Solis, quem Persae celebant ut Deum, inebriari; verum quod semel perniserat rex, saepius pro suo imperio usurpare poterat rex. (Corn. à Lap.)

est. Hebrei tamen euno qui num. 14 appellatur Mamuchan, eundem faciunt cum Amano. Eunuchs, aulicis, Satrapis, ut habet Chaldeus.

ITAQUE DIE SEPTIMO, CUM REX ESSET HILARIO, ET POST MINIMAM POTATIONEM INCALUSET MERO. Nam et quae sequuntur plus impetus habent quam rationis. At Deo si est decreta sua etiam sic exequend; voluit rex ostentare Persis formam uxoris suæ, quod nec feminæ decorum, nec regi tutum erat; sed reges quicquid velut facilè inventuunt sententias sua approbatores; neque deest his lasciuiosis suæ postulabat, cum viris mensas rex statuisset in horis, et regorum horitorum vestibulo. (Calmet.)

Septem EUNUCHIS QUI IN CONSPETUO EJUS MINISTRABANT. Vox Ἐνοῦσθι spadones significat; talibus autem hominibus etiam nunc Orientis reges ad ministeria feminarum uti solet. Hepias, celeber apud Persas numeros. (Grotius.)

Multa erant ministeria eunuchi, ut Hippocrate libro de septimeti Partu, aliisque tam multis, diligenter inscripto Brisonio lib. de Reg. Pers. laudans, patet. Ex his septem præcipui erant, qui idcirco dicuntur regis aiciens ministrare, uti ut nos, in ejus prospectu, eumque nomine recensentur.

I. Maumam. II. Alzav.
III. Bazatha. III. Bozæ.
III. Harbona. III. Osapp.
IV. Bagatha. IV. Bozæ.
V. Abagatha. V. Zebozæ.
VI. Zethar. VI. Agazæ.
VII. Charchas. VII. Osapæ.

Hac vero diversitas vel indicat unum nomen pro alio positum, vel Graecum textum depravatum, cum Hebreus Latinus omnino exprimat, missis tantum illis que ex aspirationibus et punctionis ferè semper orinuntur. (Serarius.)

Die SEPTIMO, et convivio postremo, rex immodecum merum biberat: quia regis elicitate usus est Deus, ut arcana consilia sua exploraret. Superbia Vasthi, et astus vini in Assero, felicitatem et conservationem populi Dei pepererunt.

PRECEPTI MAUMAM... SEPTER EUNUCHIS, QUI IN CONSPETUO EHI MINISTRABANT. Graci pro Maumam legunt Aman. Ultricunque deest in Syriaco, qui quanto loco recentet Tharash, qui non legitur in Hebreo. Aliis etiam in nominibus hi textus inter se plurimum discrepant. Bagatha et Abagatha nomina sunt eumelchum experimentis, perinde a Bagos. Septinginta legunt: Aman, Baran, Tharra, Barazi, Zathotha, Abatza, et Tharava. Vetus manuscripum italicum editionis: Maosma, Narbona, Nabatha, Zathi, Achides, Thares, et Thareca. Numerus septenarum superstitione quedam Persarum olim sequebantur. Septem viri regi consilii inferni, y. 14, esse offerten. Raphael, in Tobia 12, 15, unum se esse prodidit et septem angelis ante faciem Domini assitentibus, quasi consuetudinem Persarum specterat. (Calmet.)

VERS. 11. — UT INTRODUCERENT REGINAM VASTHI, ETC., ET OSSTENDERENT CUNCIS POPULIS ET PRINCIPIBUS PULCHRITUDINEM ILLIUS. Jussit hoc Asserius partim ex temeritate, partim ex libidine; quare inculta, imprudentes, superbæ, inhonestæ, et invercunda fuit hac ejus iussio, cui proinde Vasthi non tenebatur obdire pudoris et casitatis causâ, ne sua forma principum jam mero astutuam oculos, ani-

VERS. 12. — QUÆ RENUIT (1). Graves auctores reginae factum excusant: Stilo rege consultior, inquit Sulpius, pudens virorum oculis spectaculum corporis præbere, jussa

mosque in sui concupiscentiam illiceret, ut Candales rex Sardorum illexit Gyren amicum suum in amorem uxoris sue, ostendens ei illam modum: quoctera Gyges, per annulum magicum faciens se invisibilis, occidit Candalem, et uxorem eius sibi ascerti, ut narrat Herodotus lib. 1. Fabulanus Rabbinus Vasthi par modo ab Assero jussa producit nubam in convivium. Addunt ex Balthasare, de quo Daniel, c. 3, natam ipsam, quæ tyrannide importunitas, serua Hebraeas die sabatti labore cogebat, nudasque obambulare, hancque causam esse, cur ejcta nuda sit, dieque sabatti, qui septimus etiam vocatur, male perierit. Sed apud obscuritas ista obscenorum Rabbinorum.

ERAT ENI PULCHRA VALDE. Persicas mulieres ceteras pulchritudine superabant. Unde Alexander Magnus noluit videare Darii jam a se cœsi uxorum et filiarum, dicens: « Persicas feminas esse oculorum dolores, » sit Plutarch. et Curt. « In Perside feminarum pulchritudo excellit, » sit Annian, lib. 75. (Corn. à Lap.)

UT INTRODUCERENT REGINAM VASTHI CORAM REGE, POSTO SUPER CAPUT EJUS DIADEMATE. Graecus legit regem accivisse Vasthi, ut diademate illi imposito, satrapis et universo populo illam exhiberet, et ab illis reginam salutarentur. Sed cur illi venire recusasset? Claldeus seciam fuit, ut nuda et coronata profidet. Veram causam apud Josephus; aciam enim dicit à rege, ut omnium imperii eumque ostendam esse, id est, pulchritudinem formosissimam esse ostenderet. (Calmet.)

(1) Auctoritatibus legum regionis innixa, legum, inquam, vetanum ne pudice mulieres prodirent in convivium, venire recusavit, non sine quodam regallum jussionem contemptu: Venire contempnit. Hac facile mulieris superbia Asseruerit alio sciaevit. Conset Josephus regem misisse illam secum plures. Apud Hebreos, adfuisse feminas coniugis, nisi foris privatis familiæ vel religione, ex Scripturâ nisquam constat. Idem mos apud Graecos: « Neque in convivio adulterar (uxor), nisi propinquorum; neque sedet nisi in interior parte sedium, » sit Euclides Probus. Ingenitus feminis non licet convivis virorum se sistere aspicioendas; id enim metricticum est. Vide Iter Moschov, tom. 1, p. 571, 572.

Hinc fortè superioribus verbis quædam opteret, ut que regem præ amore sibi putabat obnoxium. Aliquo erat contra mores quod rex iussicerat; nam de Persis Plutarchus in Theseo: « Non solim uxores, verum et pretio empus, et coniugibus ita asservant ut ab extremo nullo videantur, sed domi quidem vivant inclusæ; in itineribus vero curribus velandunt in quibus sint tabernacula que eas undique circumdant. » Josephus hoc loco: « Reverentia Persarum legunt, quæ ab alieni spectari mulieres videntur. »

ET NIMIS FUREO SUCCENSUS. Ubi ad vinum ira accessit, haud facile retinet modum. Multa talia in Alexandri historiâ. (Grotius.)

¶ Strum hic justa fuerit causa repudiandæ reginae, dubitari potest? Sulpius laudat fa-

cabunt. » Fortasse renuit superbius quam per erat.

VERS. 13. — INTERROGAVIT SAPIENTES (1).

cum Vasthi et dannat factum Assueri. Ac primum videtur quod imperium regis, quoniam factus hilarior et post potationem mero calefactus, ut quis pulchritudinem cunctis populis et principibus ostenderet, haudquaquam fuisse legitimum, nec potuisse vera legi habere rationem. Attamen peccasse videtur Vasthi non in legem, quæ, ut dixi, legitima non fuit, sed ratione scandalum et contumacia. Quam causam graviter explicat oratione sùa Mamuchan regis consiliarius. Ceterum non videtur hæc fuisse satis justi repudiæ causa, maxime si de separatione perpetua loquuntur, quam lex divina non permittit, nisi in casu fornicationis. Sed leges divinas gentiles non habeant, et lex naturæ in illis erat obscurata. (Estius.)

Serenus Sulpius de Vasthi: « Stilo, ait, rege consilior, pudens virorum oculis spectaculum corporis præbere jussa abnuit; tantò ipsa laudabilior, quantò in legum pudorisque constantia perseveraverit: nam ut prudeenter monet S. Hier. Epist. ad Furium: « Non Edumei ignes, non Vulcania tellus, non Vesuvius, non Olympus tantis ardoribus astuant, ut juveniles medullæ vino plena, daphnis inflammatæ. » Et Tertull. de Jejun. adversus Psychicos c. 1: « Monstrum scilicet habereatur libido sine gula, cum hæc duo tam unita atque concreta sint, ut si disjungi omnino potuerint, ipsi prius in ventri pudenda non adhaerent. » Denique Plutarch, in Themistocle asserit apud Persas fuisse capitale reginae, aut regis alcups comedibus lexicam proprieas accedere, ipsamque videre. Recit ergo ex lege naturæ, quæque ac positiva Persara, Vasthi noluit suam speciem ostentare convivis temulentis.

Uinam Vasthi imitetur feminæ christiane, que sicut formam palmæ ostentant, imo fuscant, ut juvenes in sui amorem illiciant, itaque eorum corpora et animas lenocinantur cum aeterno tam sibi quodam ipsorum existenti. Nam oculi sunt in amore dices, et formo sibi illicere feminæ nihil illecebrosus.

Uno IRATUS rex, ET NIMIS FUREO SUCCENSUS, protulit contra Vasthi irascendum et iniunquam repudiæ sententiam, quæ sequitur. Nam vir omnis violentus est ira inferior et mentis rancor, aut Sophocles apud Stobæum, serm. 18. (Corn. à Lap.)

(1) Magos: ita hule mori asseveraverunt, ut ne ebrios quidem ejus oblivisceretur.

QUI EX MORE REGIO SEMPER EI ADERANT, ET ILLORUM FACIEBAT CUNCTA CONSILIO, SCIENTIAS LEGES AC JURA MAJORIBUS. Josephus: « Septem et Persis quibus apud ipsos commissa est legum interpretatio. » Multum spectatur in iis qui consilium regi daturi sunt cognitio juris patrii. Ad consilium de republica dandum, caput est, nosse rem publicam, sit Cicero, 2 de Oratore. Sie imperator Severus Alexander clarissimorum in iure virorum usus est consilii, Ulpiani, Pomponii, Celsi, Mestolini, Pauli, Proculi, Venulei. (Grotius.)

Hebreus: Interrogavit sapientes, scientes tempora. Codices Graci discrepant inter se. Editio Romana: Dixit rex amicis suis. Græci Oriens apud Userim: Dixit rex amicis suis scientibus tempora. Vetus alius codex: Dixit

Fecit quod irati non solent, ut scilicet sapientes consultant. Videut hoc non palam factum, sed seorsim in regio consilio.

rex omnibus sapientibus, et omnibus scientibus legem et iudicium. Vetus Latina versio: *Dixit omnibus principibus legem et iudicium.* Targum interrogatos dicit filios Issachar, viros scientiam temporum et tempestatum excitos Josephus fert regem relicto protinus convivio convocasit consiliarios, sed cur in ipsa mensa viros sapientes non consuluerit, cum Persarum mos ferret, ut de rebus gravissimis inter epulas vinumque dereliquerat?

Regis sapientes, vii erant, earum que apud Persas vigerent, doctrinaram scientissimi, sapientiaque clarissimi, et *Mazi*, vel certi magistrorum arrium peritie dicebantur. Neque ille vulgo, sed vel optimatus filii, vel qui ad regem spem educabantur, ut ex Cicerone de Divinatione, Lærtio in principio, Plutarchio in Arixa, et Thimotheo discimus. De his vero plura caput istud aperit. Primum, tempora ipsa norisse. Ita enim disertus habet Hebreus, quod ab astrologis interpretantur; de chronologis et historiarum veterum quavis alii. Negari enim non posse quin historia plenaria sapientiaque origo et certissima vici, etiam sit, quemadmodum pridem dicitur Livius, Diodorus, Dionysius, Gregoras, Zonaras, non verò eleganti etiam apud Lipsium libello Bernatius. Rursumque hujus apud Persas, magnu[m] fuisse habitan rationem, infra, opportuno loco, dicam. Pleiorum tamen et certior interpretatio videatur, si et siderum, quibus temporum notatio fit, scientiam et gestarum rerum cognitionem una ista temporum cognitione comprehendunt existimemus; et vero si addatur hoc etiam terrium, ut nōriti isti quid quoque tempore, tam in divinis quam in humana[n]is negotiis agendum sit, qui dies festi, qui operosi, quid his vel illis diebus sacrificandum, agendum, cæterum aut actionum faciendum. Sic enim in libro, v. 52, erit quidum, et in Xenophonte apud Cyrus Magi describuntur, et hos videntur ἀρχαὶ νομῆς nuncupare. Diod. I. 2; *alte* etiam *omnes nōne legem et iudicium*, ut in Hebrewi iterum est, non valit, omnia Persarum instituta, consuetudines et leges callere optimè. Noster, scientes leges ac jura majorum. Tertium, moris fuisse ut ad hos, si quid negotii oriretur, referat rex, eorum sententias percureretur. Nam pro eo quod noster est, non ut regi semper et adest, Hebreice dicitur, sic (eos scilicet interrogare) nos era[r] regi aste facies omnium scientiam legem et iudicium, ut non tantum astrologi, historiologi, theologi, sed iure consuli etiam essent, Josepho, habentes legum interpretationem, sive, legum interpretandarum causam et scientiam, idemque et ab Herodoto dicuntur, interpretes patriarum legum, et omnia, inquit, in illis recumbunt, ab eodemque et Plutarchio in Arixa, vocantur regi iudices. Quartum, horum magnu[m] extitisse multitudinem, sed ita ut inter eos discrimina et gradus quidam essent. Nam eorum aliqui regi propiores erant, Persarum Medorumque principes, regis faciem videntes, id est, cum eo versantes, faciem ad eum editum habentes, ad intima ejus conclave venientes, et semper assistentes, sedentes primo loco in regno, id est, primos in toto, quod latissime patet, imperio, principatus et dignitates obtinentes, licet in-

VERS. 15. — CUI SENTENTIA VASHTI REGINA

ter eos ipsos iterum ordo pari ratione quidam fuerit, ut pro maiore scilicet aut minore dignitate, regi assiderent propriis aut longis, ut est in Atheneo libro 4, Xenoph. libro 8. Quintum, eos, quorum tanta erat dignitas, numero septem fuisse, prout etiam Esdra 7 tradidit. Unde vero septenarius iste numerus, quem in septem eunuchs supra jam videntur, adeo apud Persas celebratus? An septenarius Graecis sapientibus ad hos admiratio pertinet? An septem planetarum, quibus omnis celorum dignitas, vis et efficientia continetur, imitatio quidam erat? An inde id potius factum, quod qui tyrannos magos impetu facto susulerunt, si principes septem fuerint, ut ab Illo rodito luculentur traditum est? Quemadmodum enim dies quo ab his illi occisi sunt, festa quotannis memoria celebratus est, dictisque ἡ περιπέτεια, sic et horum quasi libertatis vindicium numerus omnibus gratiosus et venerabilis visus. Et apud Herodotum lib. 5, mittit ad Amyntam Persas praepucios septem Megabuzos. Si fortassis hodie, imperii Romani electores septem, olim in urbe diaconi regionali septem, notarii regionarii septem, subdiaconi et defensores totidem, de quibus tomus 8 Baronius. Vide Totius cap. 12, q. 8. Sextum, qui vero tune fuerint hi septem, nominatum explicatur, sed nonnihil cum Hebreo collatis, observanda que in eunuchs ante monti. I. Cæsarea. II. Sethar. III. Adimathia. IV. Tharsis. V. Meres. VI. Mersena. VII. Memucan. In Septuaginta vero de hisce omnibus paulo alteri, et ferre contractius. Nam, ut Danielis 6, nomina tantum trii ponuntur. I. Azarias. II. Ezra. III. Mæzera, et postea quartus, qui in Hebrewo, et Latino septimus est, additur Mæzera, prout etiam a Josepho nominatur.

(Scribent.)

SEPTEN DUCES PERSARUM, ATQUE MEDORUM, QUI VIDERANT FACIUM REGIS, hoc est, erant intimi, et consiliarii, et familiarissimi regi. Nam, ut illi Just. lib. 1, in fine: *Apud Persas persona regis sub specie majestatis occurrit;* unde c. 7, 8, Aman, qui in regis indignatione inciderat, faciem opernuntur, quasi indigiti qui videret regem, quem adolefendat. Similiter fastum usurparunt nonnulli reges, ac hodierni usurparunt reges Sinarum. Id ipsum Persa à Mediis, aquæ ac regum accepterunt. Nam de Deoje regi Medorum, ait Herod. lib. 4, p. 21: *Cavel, nec conspicui regem a quoquam fas esset,* nam, ut sit Valer. Max. I. 2, c. 7: *Ouidquid in excelsis fastigio positum est, humili et triu[m] consuetudine, quo sit venerabilis, vacuum esse convevit.*

(Corn. à Lap.)
Hebreus: *Propinquus ad eum Charena, nescie inter viros a consiliis primos. Tres honesti principes Medorum exhibet Graecus, Arcesam, Sarantham, et Malisaram. Vetus Vulga legit: Mardochens, Soratha, Eas, Papasalas, Madesah, et Mueches, Porro septem hi viiri a consiliis, ipsissimum creduntur quos Persae appellabant propinquis, vel necessarios regis; vel fortè ex iudicibus, vel perpetuis illi magistratus erant, qui summo imperio ius dicebant in regione, legum erant interpres, ac principem in omnibus iherib[us] comitabantur. Ipsi pariter reges illos consulebant, res illis suas commitebant, ut exemplo Cambyses et Artaxerxes docemur.*

(Calmet.)

COMMENTARIUM. CAPUT I.

SUBJACERET (1). De regina ita loquitor rex, quasi magni alienus criminis rea esset; quod consilariis ad adulandum compositis occasione prebuit, ut illam regno privandam dicerent.

VERS. 17. — EGREDIETUR SERMO REGINE (2), etc., narrabitur factum reginae; hoc exemplo animata omnes regni matres viris suis parere recubant. Satis appareat imbecillum fuisse consiliarii hujus argumentum, et eua ita in gratiam irati regis locutum fuisse.

Vers. 19. — QMNA PRÆTERITILICITUM EST (5). Atque adeo nullā ratione revocari, nec à principe quidem ipso, qui eam tubi.

(1) Hebreus: *Secundum legem quid agendum. Conjungenda haec cum initio v. 15 (reflexa autem vers. 15 et totus vers. 14 parentesi includuntur).* Alii aliquid hic supponunt: *Dixerunt quid factu opus est;* et *jure quid faciendum de regina.*

(Synopsis.)

RESPONDENT MAMUCHAN. Primus forte sententiam a rege interrogatus.

In Targum Mamuchan idem esse dicitur ac impius Aman. Graecis quidam codex pro Mamuchan legit, Bagrus, Vetus Latina verso fert Mardochens. Huius hic prius dixit sententiam, quoniam inter septem illos posteriorum, illi orto, clm de rebus deliberandum esset, servabatur, ut junior sententiam primus diceret.

(Calmet.)

(2) Divulgabatur huc factum, id est tanta facti. UT CONTEINUANT VIBOS SITOB, ΤΕΤΕΡΙ, ut spernunt, etc., ea causa erit ut contemnunt. Heli, ad faciendum spernunt, i. e., ut dent occasione contemnendi. — sic enim tamen quandoqua accepit, rectius tamen significat, ut in kal. simpliciter contemnere, loquunt enim de proprio contemptu, qui sequitur in enīsis suis, id est, arroganter, abjecto omni pudore, et magno fastu, qui declaratur per osculos. Et dicunt, sub homines. (Synopsis.)

VERS. 18. — ATQUE HOC EXEMPLU OMNES PRINCIPES CONCUBINARUM ATQUE MEDORUM PARVIPENDENT IMPERIA MARITORUM. Nam, ut regis, ita reginae viva iuncti genit obsequiuntur. Josephus hoc loco: *E Nolla mulier maritum suum verebitur, exemplum habent reginas arrogantiam adversarii, qui omnibus Imperas.*

(Grotius.)

USQUE REGIS IUSTA EST INDIGNATIO. Hebreus: *Est, vel erit contemptus, et indignatio. Accepit haec verba non possunt nisi de contemptu quodam feminis, et de indignatione quodam maritos neglectos. Erit autem fons perpetuus dissidiorum et litiorum.*

(Calmet.)

(5) Duplicit generis edicta apud Persas fabrabantur. Solemnia erant quendam, perpetua, irrevocabilia, a quibus haec ipse se rex, nec alios absolvere poterat. Edicta haec solemniter debant, accende assensum optimatum, seu virorum à consiliis regis. Hujus exemplum exhibet edictum Darii Medi, quo cavebat ne quis quemquam nisi unum regem spatio triginta dierum aderit, quidquam rogaturus. Alla erat minus solemnis et minus firma, que cùm a rege privato consilio sua darentur, revocari poterant ab illo, et privilegium exemptionis concedi. Haec uno facili regis sigillo muniebantur, cum illa obsequientur sigillo regis, et sepem principum regis à consiliis, ut colligere licet ex illo Daniels: *Allatis est la-*

NEQUAQM VASHTI INGRADUATUM AD REGEM. Injusta sententia contra innocentem reginam latra, quam etiamcula culpe alienus ream face-

pis unus, et positus est super os laci, quem obseruavit rex anno suo, et anno optimatum suorum. Ex libro Esdra discimus derogatum fuisse edictu Cyri pro Judæis isto, dempta illis ab Artaxerxe facultate, ut templi restauracionem urgenter. Sed post annos plures, Darus perquisitum in tabularis edictum Cyri repertum que expieri jussit. Offeret etiamesse in sermis edictum regis, ab Amano adverso Judæos latram, altero edicto Judæos amico revocatum. Nec iam iniesit iesum, in toto hære de repudio Vashti ne verbis quidem do sigillo septem sapientum, sed tantummodo de regis sigillo occurrere. Exemplum partier exhibet Biadorus Sienius, quo probari videtur, unicum regis verbum irrevocabilis edicti loco fuisse. Charidem Atheniensis apud Darium Condonum sententiam reprobaret; eum autem salire quidem, sed paulo tardius monitum dedicat regi, statim bello pro more Persarum arreptus, historius datum est, ut necaretur. E precipiti et consilio brevi redditus Darus, optimeque Charidem liberare: sed res erat desperata; neque enim tam erat non exequi, quod regia auctoritas antea imperaverat.

(Calmet.)

Apparet quandam fuisse formam legum faciendarum apud Persas, secundum quam facta legem omnino erant immutabiles, ut illa que sacra apud Romanos vocabantur. Vide Daniel. 6, 8, 12, 15, et Procopium, ubi agit περὶ Ἀνθρώπων προσώπων, de castello Oblivionis. Videatur autem forma qua leges faciebant immutabiles, hæc fuisse, ut non regis tantum, sed et principum signis muniretur. Vide Dæd. 6, 17.

SED REGNUM ILLIUS ALTERA QMELIOR ESTILLA ACQUITAT. Gravis pena pro culpa leví, si tamen culpa.

(Grotius.)

UNNEQUAQM VASHTI ULTRA INGRADUATUM, etc., REGNUM (regis titulum, dignitatem et magnificientiam), ILLIUS ALTERA, QMELIOR ESTILLA ACQUITAT. Plotarch. in Artaxerxe agens de Persis: *Sunt barbari, at, maxime zeloty, et in uxores feri.* In hunc locum commentans Lutherus, omnes pudoris leges limitesque exsuscit, docent quid si uxori ad opus conjugale sit difficer, vocetur ancilla, eique dicatur a marito: *Si nolis tu, vult illa;* si non vult: *uxor, veniat ancilla.* Dignum talis patella operculum; dignum tali propheta Priapi orationem.

Saint S. Hier. Epist ad Rusticum: *Philosophi hujus seculi, inquit, solent amorem veterum amore novo quasi clavum clavum exponere. Quod et Assero regi septem principes fecerunt Persarum; ut Vashti regina desideraret. Illi vitium vito, peccatum peccato meditabatur: nos amore virtutum vita superemus.* Deedina, ait, à molo, et fac bonum.

Quare pacem at perseguere eam. Nisi oderimus malum, bonum amare non possumus.

Tropol. Vide hic ut convivium Asserii in merorem desinet, et extrema gaudii luxus occupet, ac rex Vashti regiam conjugine suam pulcherrimam abhinc et repudiet. *Sic florii, inquit illa, in aliis suo genitice sunt, et cum laeti ad mare decurrent, sunt amari.* Vide Chrys. hom. 6 in Epist. ad Hebr. in Moral. Sic primorum conviviorum et deliciarum postridianus est dies doloris et penitentie.

(Corn. à Lap.)

remus, non tamen ea gravis aedeb, ut propterea regno esset exturbanda.

VERS. 22. — (1) VIROS. Maritos.

MAJORES. Dominos.

(1) VERS. 22. — UT QUEQUEMGENS AUDIRE ET LEGERE POTESAT, תְּלַבֵּד Secundum scripturam suam, sive ejus, i.e., characteribus cuiusque provincie; vel cuiusque regionis stilo et modo scribendi.

Et hoc per cunctos populos divulgari, et loquuntur secundum linguam populi sui, i.e., et promulgat lingua propria et vulgari edictum regium uxoris, ut ab illis intelligi possit. Sed jam id edictum lingua vulgari proponebatur, ut vel a mulieribus, etc., intelligi posset. Quod edictum quisque (nempe prefectorum quibus illud rex mandaverat), lingua populi sui. Alii planè alter virtutem et tantum regum regii decreti partem exponunt, cum antecedentibus conjugentibus: *Moniti estote ut sit omnis vir dominatus super uxorem suam, et cogat eam logu secundum linguam viri, et secundum sermonem populi ejus; ut cogat uxorem discere linguam suam, si est filia linguae alienae; et non mulier a consueto more virorū sua lingue, saltem ad loquendū lingū alienā; ut esset dominator, etc.*, et loqueretur lingua populi sui. Videntur viri ex ignavia uxoris tantum passim concessisse, ut si peregrini idiomatici uxores quis duxisset, ejus lingua cum ipsa in familiam introduci pateretur. Id jam editio regio corrigitur, ut hēc in parte viris auctoritas restituatur. Dominus signum est, et virum deceat, propria

CAPUT II.

1. His ista gestis, postquam regis Asueri indignatio defervuerat, recordatus est Vasthi, et quæ fecisset vel que passa esset.

2. Dixeruntque pueri regis ac ministri ejus: Quærantur regi pueræ virgines ac speciosæ,

3. Et mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas et virgines; et adducant eas ad civitatem Susan et tradant eas in domum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus et custos mulierum regiarum; et accipiant mundum muliebrem, et cætera ad usus necessaria.

4. Et quæcumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi; et ita, ut suggesterant, jussit fieri.

5. Erat vir Judæus in Susan civitate, vocabulo Mardochæus, filius Jair, filii Semæi, filii Cis, de stirpe Jemini.

6. Qui translatus fuerat de Jerusalem eo tempore quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis, transulerat.

7. Qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edisse, que altero nomine vocabatur

suā linguā loqui, et quid à nemine cogi possit linguan suam mutare pro alterius beneplacito. Vide Dan. 1, 4. Romani linguam Latinam in provincias à se devictas intulerunt, et leges in eadēm publicari statuerunt. *Lungi secundum linguan populi sui, proverbiū quodam sermone dici crediderim*, pro eo quod est, vivere more patrio, et servare contusedinem patris suis; ut idem fermè sic cusa quod praedit: *Imperet quisque domi sue.* (Synopsis.)

DIVERSIS LINGUIS AC LETTERIS. Nam ad quemque populum lingua cuiusque rex scriberebat, infra, 5, 12. (Grotius.)

Esse VIROS PRINCIPES, q. d.: Viros, sive maritos in domibus suis debere esse principes, ac dominari suis uxoribus, illis et famulis. (Corn. à Lap.)

C'est une idée comique, dit Fréret, d'imaginer qu'Asséurus ait fait un édit pour ordonner que les mariés eussent tout pouvoir et toute autorité dans leurs maisons. Cet édit serait peu vraisemblable en effet si on l'envisageait selon nos mœurs et selon les usages de nos gouvernements modernes; mais si l'on voulait se placer dans les siennes où ce fait s'est passé, et si on connaît mieux les mœurs des anciens Perses, leurs idées, leurs opinions, leurs préjugés, on en jugerait tout autrement. Nous voyons chez les anciens peuples et chez les sauvages modernes, bien d'autres choses qui nous paraissent fort étranges; le principe de nos philosophies est de vouloir retrouver partout les mœurs et les usages de leur siècle. (Duclot.)

CHAPITRE II.

1. Ces choses s'étant passées de la sorte, lorsque la colère du roi Asséurus fut calmée, il se ressouvint de Vasthi, et de ce qu'elle avait fait, et de la peine qu'elle avait subie; et il en eut du chagrin.

2. Alors les serviteurs et les officiers du roi lui dirent: Qu'on cherche pour le roi des filles qui soient vierges et belles;

3. Et qu'on envoie dans toutes les provinces des gens qui considèrent les plus belles d'entre les jeunes filles qui sont vierges, pour les amener dans la ville de Suse, et les mettre dans le palais des femmes, sous la conduite de l'eunuche Egée, qui a soin de garder les femmes du roi; là où leur donnera tout ce qui est nécessaire, tant pour leur parure que pour les autres besoins.

4. Et celle qui plaira davantage aux yeux du roi sera reine à la place de Vasthi. Cet avis plut au roi; et il leur commanda de faire ce qu'ils lui avaient conseillé.

5. Il y avait alors dans la ville de Suse un homme Juif nommé Mardochæus, fils de Jair, fils de Sémeï, fils de Cis, de la race de Jemini.

6. Qui avait été amené de Jérusalem au temps où Nabuchodonosor, roi de Babylone, y avait transporté Jéchonias, roi de Juda.

7. Il avait élevé la fille de son frère Edisse, appelée autrement Esther; elle avait perdu

son père et sa mère. Elle était fort belle, et avait bonne grâce. Son père et sa mère étaient morts, Mardochæe l'adopta pour sa fille.

8. Cette ordonnance du roi ayant donc été publiée partout, lorsqu'on menait à Suse plusieurs filles belles, et qu'on les mettait entre les mains de l'eunuche Egée, on lui amena aussi Esther entre les autres, afin qu'elle fut gardée avec les femmes destinées au roi.

9. Que placuit ei, et inventat gratiam in conspectu illius: et præcepit eunicho ut acceleraret mundum muliebrem, et tradaret ei partes suas, et septem pueras speciosissimas de domo regis, et tam ipsam quām pedissequas ejus ornaret atque exceleret.

10. Que noluit indicare ei populum et patriam suam: Mardochæus enim præcepit ei, ut de hæc ne omnino reticeret:

11. Qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virgines serabantur, curam agens salutis Esther, et scire volens quid ei accideret.

12. Cum autem venisset tempus singularem per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus que ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur: ita duxunt, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, et aliis sex, quibusdam pigmentis et aromatibus uterentur.

13. Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accepiebant, et ut eis placuerat, composite de triclinio feminarum ad regis cubilenum transibant.

14. Et quæ intraverat vesperæ, egreditaberat manæ, atque inde in secundas aëdes deducabantur, que sub manu Susanæ eunuchi erant, qui conuenibis regis præsidebat: nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, et eam venire jussisset ex nomine.

15. Evoluto autem tempore per ordinem, instabat dies quo Esther filia Abihail fratris Mardochæi, quam sibi adoptarer in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quæsivit muliebrem cultum, sed quæcumque voluit Egæus eunuchs custos virginum, hec ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa validæ, et incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur.

16. Esther, et utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, et decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filiam.

17. Estebus, et utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, et decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filiam.

18. Estebus, et utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, et decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filiam.

19. Estebus, et utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, et decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filiam.

20. Estebus, et utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, et decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filiam.

21. En peine de l'état d'Esther, et voulant savoir ce qui lui arriverait, il se promenait tous les jours devant le vestibule de la maison où étaient gardées les vierges choisies.

22. Lorsque le temps de ces filles était venu, elles étaient présentées au roi, en leur rang, après qu'on eut fait tout ce qui était nécessaire pour augmenter leur beauté pendant l'espace de douze mois, se servant pour cela, pendant six mois, d'une onction d'huile de myrrhe, et pendant les six autres, de parfums et d'aromatiques.

23. Lorsqu'elles se rendaient auprès du roi, on leur donnait tout ce qu'elles demandaient pour se parer; et elles passaient de la chambre des femmes à celle du roi, avec tous les ornements qu'elles avaient désirés.

24. Celle qui était entrée au soir, sortait le matin; et elle était conduite de là dans d'autres appartements, lesquels étaient sous la main de l'eunuche Sussagazi qui veillait sur les concubines du roi; et elle ne pouvait plus se présenter devant le roi, à moins que lui-même ne le voulut, et qu'il ne l'eût commandé expressément, en la désignant par son nom.

25. Après donc que le temps se fut passé selon son rang, le jour approchait anquel Esther, fille d'Abihail, frère de Mardochæus, et que celui-ci avait adoptée pour sa fille, devait être présentée au roi. Elle ne demanda rien pour se parer; mais l'eunuche Egée, qui avait le soin de ces filles, lui donna pour sa parure tout ce qu'il voulut; car elle était très-belle, et ses attrait incroyables charmaient et ravissoient tous ceux qui la voyaient.